

UTRY ATTILA (1949) | Miskolc

UTRY ATTILA

A szent kereszt ökumenizmusa és a képtisztelet

A Szentháromságban, egy keresztségben, bérmálásban (konfirmálásban), eucharishtiában (oltáriszentségben, úrvacsorában), de mindenekelőtt Krisztus kettős (isteni, emberi) természetében hívő keresztények kezdeményezésére felépítették Ragozinkában az Ige Közösségeinek Templomát és Konferenciatermét. Volt benne ikonosztáz-részlet, három ajtóval, mögötte szentély oltárral. Ikonok, szentképek, szobrok, keresztút-domborművek, valamint a közösen használt szószék, mellvédjén a négy evangélistával, alatta falba süllyesztett tabernákulum szekrény, és még egy szembe miséző oltár. Idehelyezték a katolikusok az Úrfelmutatás eszközeit, közösen használt Bibliát, de a protestánsok a hordozható úrvacsora-készletük részére külön tartót építettek gránitlappal a tetején. Az avatás és a felszentelés ünnepét szeptember 14-re, a Szent Kereszt megtalálásának és felmagasztalásának napjára szervezték, és ezt követően ökumenikus konferenciára, majd szeretetvendégségre invitálták a történelmi egyházak képviselőit, akik a szent kereszt ökumenizmusáról (az egész lakott földre való érvényességéről) és a képtiszteletről fejthették ki véleményüket.

Annál is inkább időszerű volt ez az ünnepség és eszmecsere, mert az ország az ötvenkettedik – a második magyar – Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus megrendezésére készül, amelynek kezdete 2020-ban a Szent Kereszt Felmagasztalásának ünnepére (szeptember 13–14.) esik. Erre a célra alkotott Missziós (vándor)-kereszt lett a szent esemény szimbóluma. A feszület két szárának találkozási pontján az Üdvözítő eredeti csodatévő keresztjének egy darabja található. Az ereklyetartó hasonlít az Oltáriszentség monstranciájához. Az első (Szent István) és az utolsó (boldog IV. Károly) király mellett még huszonhat szent ereklye van a kereszten futó levélornamentikán. A közös keresztény múltból hiányoznak a magyar ortodox keresztény szentek ereklyéi (pl. Hierotheuszé, aki a magyarok első szent püspöke volt; a rusz földeken szentté lett ugrin Mózes, Efrém és György, kárpáti szent Alexij, ugljai szent Jób). Így valójában maga Krisztus és a magyar boldogok, szentek érezhető jelenlétében zajlott az első konferencia (ha nem is teljes létszámban).

„Meváltónk szenvedéstörténetének, megdicsőülésének evangéliumi leirataiban pontosan követhető a tragédia minden fontos mozzanata. A keresztre feszítéstől a kínhalálon át egészen a mennybemenetelig. Most csak a sírba tételt idézzük, felvöljük a Szent Kereszt rövid történetét és ökumenikus hatását” – kezdte a konferencia első előadását Békési János, Ragozinka római katolikus kanonoka, majd így folytatta: „A középkor (*medium aevum*, 313–1453), azaz a bizánci korszak hajnalán a keresztthalál még szörnyű és igen embertelen pogány-római kivégzési mód volt,¹ de talán »tisztelték« az elítéltet annyira, hogy a gerendákat nem használták fel újra, hanem az elítélt kínhalála után az »egyszer használatos keresztfákat« a halott közelében elföldelték. Így történhetett ez a Názáreti Jézussal is, miután levették a keresztről, megmosták, balzsamozták, felöltöztették, és sziklába vajt sírban egy kőasztalra fektették. A keresztet pedig, amin néhány óráig függött, elásták a Golgotán (Koponya-hegyen²). A két lator testének csontjait a zsidók összetörték, majd a temetőn kívül temették el, de az ő keresztfaikat is elásták.

A Megváltó-rabbi tragikus keresztre feszítése és csodás feltámadása utáni 325. esztendőben a császár édesanyja, Heléna (Szent Ilona), bizánci »társcsászárnő« zarándokutatót szervezett a Szent Kereszt felkutatására. A munkálatok során a föld mélyén találtak keresztre feszítésre használt fagerendákat, sőt az »I. N. R. I. táblát« és a szöveget is.³ Makariosz jeruzsálemi püspök tanácsára a megtalált keresztfaikat egy menthetetlen beteghez vitték, hogy az igazi keresztet kiválaszthassák. Az egyik hozzáérítésével azonnal meggyógyult a haldokló, s ezért meggyőződéssel állították, hogy ez az a fa, amelyik érintkezett a Megváltó testével és vérével. Szent és Igaz Keresztnek nevezték ezután a két gerendát, mely több mint ezer évig (a reformáció térnyeréséig) az egyetemes kereszténység szimbóluma: a papi áldás, feloldozás, jelvény és nyakékszer eszköze, valamint a keresztvetés ihletője lett. Nagy Konstantin császár elrendelte, hogy építsenek a Koponya-hegyen egy bazilikát a Szent Kereszt tiszteletére. Jeruzsálem püspöke választotta ki a helyszínt, ahol egy pogány szentély állt, melyet le-

romboltak, s így Krisztus temetésének és feltámasztásának helye egy fedél alá került. Ez a közel ezerhétszáz éves Szent Sír Székesegyház, a kereszténység legfontosabb zarándokhelye Jeruzsálemben, ahol minden húsvét éjféلكor fellobban a Szent Láng.

A Szent Kereszt-relikviának ezután igen kalandos élete lett. Az őrzés helyét a Golgota-dombon 335. szeptember 14-én felszentelt Szent Sír-bazilikában jelölték meg. A szent ereklyét három részre osztották. Egyik darab maradt Jeruzsálemben, másik Konstantinápolyba került, és a harmadik Rómába. Később tovább faragták, ajándékozták, és sajnos hamisították is. A keresztzilánkokat díszes ötvös műreemekbe foglalták, és legalább tizenöt kiemelkedő templom féltett kincse lett.

Háromszáz év múlva a perzsák elrabolták, de Hérakleitosz (Iraklios) bizánci császár a perzsák legyőzésével visszazerezte 630. március 21-én, és vitte őrzési helyére – a legenda szerint mezítláb, szegényes ruhában, a saját vállán. (Ezt örökíti meg az *Exaltation of the Holy Cross* ikon.)

Ötszázötvenhét év múlva, 1187. július 4-én a hattíni csatában⁴ elveszítették az ereklye jeruzsálemi részét. A keresztet Akko város püspöke vitte harcba, azonban köntöse alatt vértet hordott. A hagyomány szerint ez súlyos hiba volt, mert hitetlenségre utalt. A veszített csata után a Szent Keresztet is hadizsákmányként kezelték a muzulmánok, és mindmáig nem adták vissza. A konstantinápolyi szoborba rejtették, a rómaiakat pedig előszeretettel osztogatták a pápák. Luther, Kálvin és a protestáns felekezetek szakadása idején már alig hallunk említést erről a szent kegytárgyról – fejezte be mondanivalóját a kanonok, és átadta a szót Mitrics András ragozsán vezető lelkésznek.

„Tudjuk, hogy a kereszt a zsidóknak botrány, a pogányoknak bolondság, de például a protestánsoknak miért szitokszó és elvetendő ereklye? Vajon miért lett a kereszt, az oltáriszentség, a kép- és kegytárgytisztelet »kárhuzatos bálványimádás« (Heidelbergi Káté 1577/2013) a protestánsoknál és számtalan más keresztény/keresztényen gyülekezetnél?

A kérdés most az: hogyan lehet igazi keresztény egység közös hitvallás, eucharisztia, oltáriszentség, úrvacsora-tisztelet, egyezményes jel: szent kereszt, képek és szobrok egyértelmű elfogadása, imádása nélkül? Egyet kellene értenünk Pál apostollal, aki szerint a kereszt magát »Krisztust, Isten erejét és bölcsességét« jelenti (1Kor 1,24).

Az ortodox és görög katolikus keresztényeknél nagy tisztelet övezi a Szent Keresztet. A liturgikus költészetben olyan hasonlatokat használnak, ami

csak Krisztusra érvényes. Hajnali istentiszteleten sorba állás után leborulnak, és megcsókolják, miközben keresztódolási sztihirákat énekelnek, és úgy érzik, mintha magát Krisztust csókolták volna meg. Minden tárgy, amivel Jézus érintkezett, szent ereklyének számít. Az ökumenikus imahéten, amikor az ortodox és a görögkatolikus templomokban felhangzik az ünnepi Tropáion: »Üdvözítsd, Uram, a te népedet, és áldd meg a te örökségedet. Aki győzelmet ajándékoztál a keresztényeknek a barbárok felett, és kereszted által védelmezted a te népességedet«,⁵ akkor érezhetően létrejön valamilyen lelki egység a Krisztust követő emberek gyülekezetei között, de még mindig csak közeledés, nem pedig lényegi egyetértés van a gyülekezetek között.

A Szent Kereszt mellett az Eucharisztia–Oltáriszentség–Úrvacsora értelmezéséről, a képek és szobrok tiszteletéről antagonisztikus ellentét és hitbéli eltérés van korunk keresztényei között is. Az ikonok szerepéről négy példát említenék. Jézus ábrázolható, mert Ő a megtestesült Ige. Az *Ó-szövetségi Szent Háromság ikon* az első szövetség művészi-teológiai feldolgozása Andrej Rubljov örök érvényű ábrázolásában,⁶ 1420-ból. Az Istenszülő Szűz Máriát a gyermekkel Szent Lukács apostol és evangélista festette meg először, és azóta számtalan csodatévő Mária-ikont, -szobrot, -kegyhelyet tart számon az egyetemes kereszténység. A szent kereszt felmagasztalása olyan univerzális jel, ami újra egységbe kovácsolhatná a keresztény/keresztényen testvéreket, és a szent hagyomány újra az érdeklődés homlokterébe kerülhetne. A képtisztelet módját a második nikaiai (niceai), a hetedik egyetemes zsinat (787) határozta meg, amely kimondta a képek kegyes tiszteletét. Indoklásukban Germanosz konstantinápolyi pátriárka fél évszázaddal korábbi téziseit használták fel: »az imádás (*λατρεία/latreia*) egyedüli tárgya Isten lehet, de a hozzá vezető szentképek, ikonok (és részesedés az eucharisziában) egyaránt eszközei lehetnek a tiszteletnek (*προσκύνησις/proszkúnészisz*) és a szolgálatnak (*δουλεία/douleia*)«.

A végső elpártolás idején, amikor idegen istenek ülnek az Egy Igaz Isten trónjára, majd jusson eszünkbe ismét, hogy az imádás egyedüli tárgya csak Isten lehet, és bátran vállaljuk a kereszt, az ikonok, az énekek és a szent hagyományok szolgálatát, az eucharisztia titkát pedig életünk árán is őrizzük meg! Ezek a fontos látható, érezhető eszközök, dolgok, tárgyak és dallamok egy idő után »átistenülnek«, örök érvényűek lesznek, amiként elporladt testünk is újra egyesül majd örök életre teremtett lelkével a feltámasztás napján” – fejezte be hozzászólását Mitrics archimandrita.

„Az emberiség jelenlegi statisztikai adatait idézve látható, hogy a hét és fél milliárdnyi lélekből több mint ötmilliárd ember tartozik valamelyik valláshoz, egyházhoz, gyülekezethez,⁷ de még a keresztények vezetik a statisztikát” – vette át a szót Gróman Magdolna protestáns lelkész, aki a szószékről szól a nagyszámú hívő sereghez:

„A keresztény/keresztyén világ legfájdalmasabb ténye – az egyébként örvendetes ökumenikus törekvések ellenére –, hogy már nincs egységes hitvallása, szimbólum- és misztériumrendszere, eucharisztikus közössége. Csak az egy kereszténységben felvett és meghirdetett bűnbánatban, a Tíz Parancsolatban, a Miatyánk-imában, a Megváltó születésében, feltámadásában, a Pünkösdben, az ó- és újszövetségi Bibliában, zsoltárok tartalmában, a szegények és a rászorulóknak szolgálatában »pislákol még« némi krisztusi egyetértés a keresztények között, de minden más dologban, dogmában, hierarchiában, szentségekben, szimbólumokban és még erkölcsi kérdések megítélésében is nagy a széthúzás, a megosztottság a Krisztus-hívők és a langyoskeresztények között. Nem az a megoldás, hogy áttérünk egyik felekezethez a másikba, mert ez prozelitizmus, vagy közfelkiáltással kijelölünk egy aklot és egy pásztort, hanem az első szeretet, apostoli alázat és türelem visszaállítását kellene szolgálnunk. A felekezetek, ha Istentől áldottak, akkor nem tudjuk egy és csakis egy akolba terelni a különböző nyelvekben és kultúrákban gyökerező keresztény/keresztyén hívőket.

A bizánci örökségnek napjainkra kevés nyoma maradt. Az utolsó(?) keresztény generációk már csak jelentéktelen (14 milliós) kisebbséget alkotnak, túlélésért küzdenek a nyolcvanmillió nem keresztény között, és lassan – Konstantinápoly, Alexandria, Antiochia után félezer évvel – Aleppo, Damaszkusz, Jeruzsálem és még számtalan keresztény város eshet/esik áldozatul az erőszakos hittérítésnek, a szekularizációnak és a félholdnak! [...]

Gyakran gondolok arra, hogy ha a keresztények otthon éreznék magukat egymás templomában, és megismernék a gyökereket, amiből kisarjadt a sokszínű kereszténység, akkor ennek most korszakváltó jelentősége lenne. A cél legjobb eszköze Megváltó-rabbink szent keresztje. Ez vezessen bennünket a közeljövő keresztény egységére!” – a felszólítás után meglepő módon az Ige Közösségeinek Templomában kitört a taps.

A konferencia az ökumenikus közeledés jegyében folytatódott. A protestánsok igéket idéztek, zsolnárokat énekeltek. A katolikusok, uniátusok a Szent Lélek „kettős” eredete nélkül mondták a niceai-konstantinápolyi Hitvallást a többiekkel együtt. Nem

törődtek az évezredes eredetvitával.⁸ Mondván: „szinte senki nem tenné szóvá ma már, ha az eredeti szöveghez visszatérnénk!” – vagy talán mégis?

Végül a papok és a lelkész, együtt, fennhangon felolvastak egy ókeresztény imát:

„Urunk, Istenünk, aki meghajlítottad az egeket, és az emberi nem üdvözítése végett alászállottál, tekints le a Te szolgálóidra és a Te örökségedre. Mert Néked, a félelmetes és embereket szerető Bírónak hajtottak fejet, és vetették alá nyakukat a Te szolgálóid. Nem emberi segítségre várva, hanem a Te irgalmat és üdvözítéset áhítva; kiket is oltalmaz minden időben és ezen az estén és a közelgő éjszakában is minden ellenségtől, minden ellenséges és ördögi cselvetéstől, hívságos gondolatoktól és gonosz emlékeztetésektől.

Legyen áldott és dicsőített a Te Országod hatalma, az Atyáé és Fiúé és a Szent Léleké, most és mindenkor és mindörökkön örökké!” (Ford. D. Dr. Berki Feriz.)

A hétköznapokban természetesen mindenki védelmezi majd a saját vallását és szokásait, a véget nem érő hitviták már nem annyira erőszakosak és türelmetlenek, mint korábban.

A Szent, Igaz és Életadó Kereszt Ökumenizmus (οικουμενισμός = oikoumenismós) már nem terjed ki az egész világra, mint a Krisztus utáni első évezredben, ami komoly hátrányt jelent olyan fundamentális vallási, politikai törekvésekkel szemben, amelyek egyértelmű szimbólumokkal rendelkeznek, és életük árán is képesek ezeket megvédeni vagy más életeket elvenni, megadóztatni, zsarolni, erőszakkal áttéríteni.

JEGYZETEK

¹ Egyébként Konstantin császár (272–337) megtérése és Krisztus iránti tisztelete jeléül eltörölte a Római Birodalomban ezt a barbár kivégzési módot.

² A héber hagyomány szerint itt, a Golgotán találták meg az emberiség ősatyjának, Ádámnak a koponyáját, amelyet Noé magával vitt a vízözön idején a bárkába.

³ Ezt Konstantin császár leveléből tudjuk meg, amelyet *Vita Constantini* című művében közöl Kaiszareiai Eusebiosz: „Megtalálták Krisztus szenvedésének kiváló emlékét, amit annyi éven át a föld gyomra fedett be, és ami igencsak nagy csodálkozást keltett.”

⁴ A Guido jeruzsálemi keresztény király és Szaladin egyiptomi szultán vezette muzulmán sereg csatája a muzulmánok győzelmével zárult. Jeruzsálem haderejének nagy része ott veszett az ütközetben.

⁵ A Krisztus utáni 630. esztendőben született ez az ének.

⁶ Az ikon bonyolult szimbolikájának feltárása után kiderült, hogy a középső angyal maga Krisztus, a bal oldali angyal az Atya, a jobb oldali pedig a Szentlélek. Rubljov angyalai némán, szinte mozdulatlanul ülnek, arcukon szomorúság és átszellemültség.

⁷ Római katolikus: 1,4 milliárd; ortodox és protestáns: 1 milliárd; iszlám: 1,9 milliárd; hinduizmus: 1,1 milliárd, buddhizmus: 521 millió; hagyományos kínai vallás: 394 millió; afrikai hagyományos vallások: 100 millió; szikhok: 30 millió; judaizmus: 14,5 millió; bahá'í: 7 millió (2019-es, becsült adatok, forrás: adherents.com).

⁸ A nyugati változat szerint a „Szent Lélek Atyától és Fiútól (filioque) ered” (1054). Vagyis nem veszi figyelembe a János evangéliumában olvasható tanítást: „Mikor pedig eljövend a Vigasztaló, kit én küldök nektek az Atyától, az Igazság Lelkét, ki az Atyától származik” (15,26).

Az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Világkongresszus magyar jelképe, a Szent Kereszt, valamint magyar boldogok és szentek ereklyéivel. Oszvári Csaba (1963–2009) egyházi ötvösművész alkotása (2007).

Az első „nem emberkéz festette” igazi képmás, amely a keleti hagyományban Krisztus korabeli arclenyomata egy kendőn, amit az edesszai Abdar király kérésére küldött, aki a kép hatására felépült a leprából.

A Szent Lukácsnak tulajdonított Mária-ikon, a Salus Populi Romani (Santa Maria Maggiore-bazilika, Róma)

ANDREJ RUBLJOV, Szentháromság-ikon. Moszkva, 1420. Ábrahám és Sára három vendégét (középen Krisztus, jobbján az Atya, balján a Szent Lélek) ábrázolja, akik átszellemülten tekintenek az Eucharisztiaira. A hagyomány ezt tekinti az első (Isten–Ember) szövetség megkötésének és hiteles Szentháromság-ábrázolásnak.

Szent Heléna társascsászárnő, Nagy Konstantin császár édesanyja (bal oldalon) jelenléte a kereszt megtalálására (4. sz.) utal, ami egy időre elveszett. Iráklisz császár (középen) a 7. században visszaszerezte a perzsáktól, fölemelte, és meztláb vitte az őrzés helyére, a Szent Sír-bazilikába, Jeruzsálembe. Ettől kezdve a keresztény birodalom templomaiban szeptember 14-én minden évben ünneplik a kereszt „egyetemes föl-emelését”, felmagasztalását.